अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षकारले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०२३] १२ एस.सी.आर. २५० : २०२३ आईएनएससी ८००

मुद्दा विवरण

मक्केल्ला नागैया

बनाम

आन्ध्र प्रदेश राज्य

(रिट याचिका (आपराधिक) नं. ४२९ को २०२२)

सेप्टेम्बर ०५, २०२३

[बी. आर. गवई, पामिदिघन्टम श्री नरसिंह र संजय कुमार, जे.जे.]

मुख्य बिन्दु

विचाराधीन मुद्दा: धारा ३०२ को साथमा धारा ३४ भारतीय दण्ड संहिता अन्तर्गत दोषी ठहरिएपछि याचिकाकर्ताको किशोर होने दाबी।

बालबालिका (संरक्षण र संरक्षण) ऐन, २००० - याचिकाकर्ता र अन्य सह-आरोपितहरू धारा ३०२ को साथमा धारा ३४ भारतीय दण्ड संहिता अन्तर्गत दोषी ठहरिएका र उमेरले कैद सजाय गर्न लगाइएको - उच्च अदालतले दोषसिद्धि र सजाय कायम राखेको - एसएलपी पनि खारेज गरिएको - याचिकाकर्ताले किशोर होने दाबी गरेको - सत्र न्यायाधीशलाई जाँच गरी प्रतिवेदन पेश गर्न निर्देशित गरिएको:

परीक्षण:

अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशले सम्बन्धित अधिकारीहरूलाई विद्यालय अभिलेखहरू पेश गर्न बोलाएर आवश्यक प्रमाण दर्ता गरेपछि प्रतिवेदन पेश गरेका थिए - अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशको प्रतिवेदनले आरोप गरिएको अपराध समयमा याचिकाकर्ता किशोर भएको पुष्टि गरेको छ - प्रतिवेदनले स्पष्ट रूपमा याचिकाकर्ताको जन्ममिति २.०५.१९८९ भएको निष्कर्ष निकालेको छ - यदि याचिकाकर्ताको जन्ममिति २.०५.१९८९ हो भने, उनी अपराध मिति २१.१२.२००५ मा १६ वर्ष ७ महिनाका थिए - बालबालिका न्याय ऐन, २०००को धारा १६ को साथमा धारा १५(१)(ग) अनुसार,

याचिकाकर्ताले अधिक्तम तीन वर्षसम्म हिरासतमा बस्न सक्ने थिए - याचिकाकर्ताले १२ वर्षभन्दा बढी कैद भोगिसकेका छन् - प्रतिवेदन स्वीकार गर्दै, याचिकाकर्तालाई अब थप हिरासतमा राख्न मिल्दैन - याचिकाकर्तालाई तुरुन्त रिहा गर्न निर्देशित गरिएको छ। [अनुछेद ५, ६, ७ and ८]

अन्य मुद्दा विवरण, चुनौतीयुक्त आदेश र उपस्थिति

आपराधिक मूल क्षेत्राधिकार: रिट याचिका (आपराधिक) नं.

४२९ को २०२२

भारतको संविधानको धारा ३२ अन्तर्गत।

उपस्थिति:

ऋषि मल्होत्रा, याचिकाकर्ताका वकील।

राजीव कुमार चौधरी, श्रीहर्ष पीचारा, दुव्वुरी सुब्रह्मण्य भानु, सुश्री पल्लवी, सुश्री कृति सिन्हा, एस. उदय कुमार सागर, प्रतिवादीका वकील।

सर्वोच्च अदालतको फैसला/आदेश

आदेश

१. यो भारतको संविधानको धारा ३२ अन्तर्गतको एक रिट याचिका हो। याचिकाकर्ताले आफ्नो किशोर होने दाबीको सत्यापन र बालबालिका (संरक्षण र संरक्षण) ऐन, २०००[१] का प्रावधानहरू अनुसार त्यसका पारिणामिक आदेशहरू माग गरेका छन्। यस्तो दाबी कुनै पनि चरणमा उठाउन सकिने हुँदा, हामीले उचित जाँच पछि प्रतिवेदन माग्यौं। अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशको प्रतिवेदन, जसले अपराध समयमा याचिकाकर्ता किशोर भएको पुष्टि गरेको छ, हेरेर हामीले रिट याचिका स्वीकार गरेका छौं र याचिकाकर्तालाई रिहा गर्न आदेश दिएका छौं, जसले बालबालिका न्याय ऐन, २००० अन्तर्गत अधिकतम कानूनी सजाय, अर्थात् तीन वर्षको हिरासत भन्दा धेरै व्यतीत गरिसकेका छन्।

१ अर्थात् बालबालिका (संरक्षण र संरक्षण) ऐन, २०००2.

मिति २१.१२.२००५ को घटनाका लागि, याचिकाकर्तालाई अन्य सह-आरोपितहरूका साथ क्राइम नं. २२८/०५, पी.एस. सातुपल्ली, (आन्ध्र प्रदेश) मा आरोपित बनाइएको थियो। मिति १५.१२.२००९ को फैसलाद्वारा, खम्मम, III अतिरिक्त सत्र न्यायाधीश (एफटीसी) ले याचिकाकर्ता र अन्य सह-आरोपित व्यक्तिहरूलाई, अन्य कुराहरूका अलावा, भारतीय दण्ड संहिता, १८६० को धारा ३०२ को साथमा धारा ३४ अन्तर्गत दोषी ठहर गरी उमेरले कैद सजाय गरेका थिए। याचिकाकर्ताले दोषसिद्धि र सजायका विरुद्ध आन्ध्र प्रदेश उच्च अदालतमा अपील गरे, जसले मिति १०.०४.२०१४ को फैसलाद्वारा अपील खारेज गरी उक्त दोषसिद्धि कायम राखेको थियो। याचिकाकर्ताले सत्र अदालत र उच्च अदालतको समकालीन निष्कर्षका विरुद्ध विशेष अनुमति याचिका पनि दायर गरे, र यस अदालतले मिति १२.०७.२०२२ को आदेशद्वारा एसएलपी खारेज गरेर दोषसिद्धि र सजायको अन्तिम रूप दिएको थियो।

१ यसपछि 'बालबालिका न्याय ऐन, २०००' भनिनेछ।

३. एसएलपी खारेज भएको दुई महिना पछि, याचिकाकर्ताले यो रिट याचिका दायर गरेर राज्यलाई आफ्नो किशोर होने दाबीको सत्यापन गर्न र आवश्यक पारिणामिक आदेशहरू पारित गर्न म्यान्डेमस जारी गर्न माग गरेका छन्।

४. किशोर होने को प्रश्न कुनै पनि अदालतमा र कुनै पनि चरणमा उठाउन सकिने हुँदा, जसरी बालबालिका न्याय ऐन, २०००[२] को धारा ७ए(१) मा व्यवस्था गरिएको छ र न्यायिक पूर्वाग्रहहरूद्वारा पुष्टि गरिएको छ, यस अदालतले रिट याचिकामा नोटिस जारी गर्यो। राज्यले तेलंगाना, खम्मम जिल्लाका थाना प्रहरी निरीक्षक मार्फत एक एफिडेभिट दाखिल गरेको थियो, जसमा याचिकाकर्ताले आन्ध्र प्रदेश, कृष्णा जिल्ला, विज्जानपेट मण्डल, पुत्रेला मुख्य गाउँको एमपीपी स्कूलमा १९९४ देखि १९९७ सम्म पहिलो देखि तेस्रो कक्षासम्म अध्ययन गरेका र उनको जन्ममिति २.०५.१९८९ भएको उल्लेख थियो। किशोर होने दाबी याचिकाकर्ताका विद्यालयका कागजातमा आधारित भएकाले, यस अदालतले आन्ध्र प्रदेश, खम्मम का अतिरिक्त सत्र न्यायाधीश (द्रुत ट्र्याक अदालत) लाई याचिकाकर्ताद्वारा उठाइएको किशोर होने को दाबीबारे जाँच गरी प्रतिवेदन पेश गर्न निर्देशित गर्यो। सत्र न्यायाधीशलाई विद्यालय अभिलेखहरू पेश गर्न सम्बन्धित अधिकारीहरूलाई बोलाएर आवश्यक प्रमाण दर्ता गरी प्रतिवेदन पेश गर्न निर्देशित गरिएको थियो।

उच्च अदालत, आन्ध्र प्रदेशले याचिकाकर्ताको किशोर होने

सम्बन्धी मुद्दामा खम्मम का II अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशको प्रतिवेदन पठाएको छ। मिति १३.०५.२०२३ को प्रतिवेदनमा, खम्मम का एफएसी II अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशले मक्केल्ला नागैयाको जन्ममिति २.०५.१९८९ भएको निष्कर्ष स्पष्ट रूपमा निकालेका छन्। प्रतिवेदन प्रमाण C1 देखि C7 सहित गवाहीहरू CW-1 र CW-2 को मौखिक प्रमाणमा आधारित छ। हामीलाई यसलाई स्वीकार गर्न कुनै हिचकिचाहट छैन।

यदि याचिकाकर्ताको जन्ममिति २.०५.१९८९ हो भने, उनी अपराध मिति २१.१२.२००५ मा १६ वर्ष ७ महिनाका थिए। तसर्थ, याचिकाकर्ता अपराध गर्दा कानूनको विपरीत किशोर थिए।

---

२ हरि राम बनाम राजस्थान राज्य र अर्को (२००९) १३ एससीसी २११।

६. बालबालिका न्याय ऐन, २०००को धारा १६ को साथमा धारा १५(१)(ग) अनुसार, याचिकाकर्ताले अधिकतम तीन वर्षसम्म हिरासतमा बस्न सक्ने थिए। तथापि, किशोर होने को दाबी यस अदालतमा पेश गरिएको यस रिट याचिकामा पहिलो पटक उठाइएको हुँदा, २००५ देखि सुरु भएको आपराधिक कानूनी प्रक्रिया, जसले याचिकाकर्तालाई जन्मकैद सजाय गर्न प्रमाणित गरेको थियो, उच्च अदालत र सर्वोच्च अदालतद्वारा पनि कायम राखिएको थियो। यसै बीचमा, याचिकाकर्ताले १२ वर्षभन्दा बढी कैद भोगिसकेका छन्३। खम्मम का II अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशको प्रतिवेदन स्वीकार गरेर, याचिकाकर्तालाई अब थप हिरासतमा राख्न मिल्दैन।

७. माथिका कुराहरूलाई ध्यानमा राख्दै, हामी रिट याचिका स्वीकार गर्छौं र याचिकाकर्तालाई कुनै अन्य मुद्दामा थप हिरासतमा नराखिएको खण्डमा तुरुन्त रिहा गर्न आदेश दिन्छौं। खर्च सम्बन्धमा कुनै आदेश छैन।

प्रमुख टिप्पणी तयार गरेका: रिट याचिका स्वीकृत।

अंकित ज्ञान

---

३ यद्यपि सर्वोच्च अदालतको मिति १२.०७.२०२२ को आदेशमा याचिकाकर्ताले १६ वर्षको कैद सजाय काटेको उल्लेख गरिएको छ, तर कारागार महानिर्देशकद्वारा सरकारलाई लेखिएको मिति १३.१२.२०२२ को पत्र नं. RC3/1009/2022 र मिति २१.०१.२०२३ को पत्र नं. RC3/1009/2022 अनुसार याचिकाकर्ताले वर्तमान मुद्दा क्र. २२८/०५ मा केवल १२ वर्ष ३ महिना र १० दिनको सजाय काटेको देखिन्छ।